

ka. Do Europy instrument ten dotarł zapewne z Azji Południowo-Wschodniej i występuje na terenie Niemiec, Holandii i Skandynawii. Traktowany jest jako instrument ludu, żebraków i dzieci (*musica irregularis*), aczkolwiek w Szwecji bywa znajdowany także w klasztorach. W Europie drumla pojawiła się tuż przed przełomem XIV i XV w. (Gringmuth-Dallmer 1997, s. 196–197, ryc. 2f). Na ziemiach polskich należy do rzadkich znalezisk. Ze Śląska pochodzą trzy

oryginalne drumle, z zamku Ogródzieniec, z wrocławskiego Rynku (Buśko 1997a, ryc. 17) i z ul. Szewskiej (ryc. 176:201). Niekiedy drumle mają na szczycie kabłąka wybitą puncą znak, co dowodzi, że powstały w warsztacie cechowym (Steuer 1992, s. 405, ryc. 1). Analiza metalograficzna drumli z ul. Szewskiej wykazała, że wykonana jest ze stali o twardości porównywalnej z pospolitymi nożami (analiza dr inż. Beaty Miazgi).

K.W.

10. OSPRZĘT BUDOWLANY (ZOB. ANEKS 11)

A. OBEJMY I HAKI

Obejmy mają najczęściej przekrój półokrągły, czasem prostokątny (ryc. 177). Wyjątkowo stwierdzamy otwory w taśmie, ale w tym wypadku nie mamy pewności co do funkcji znaleziska.

Dominują haki wykonane z żelaznej sztabki (ryc.

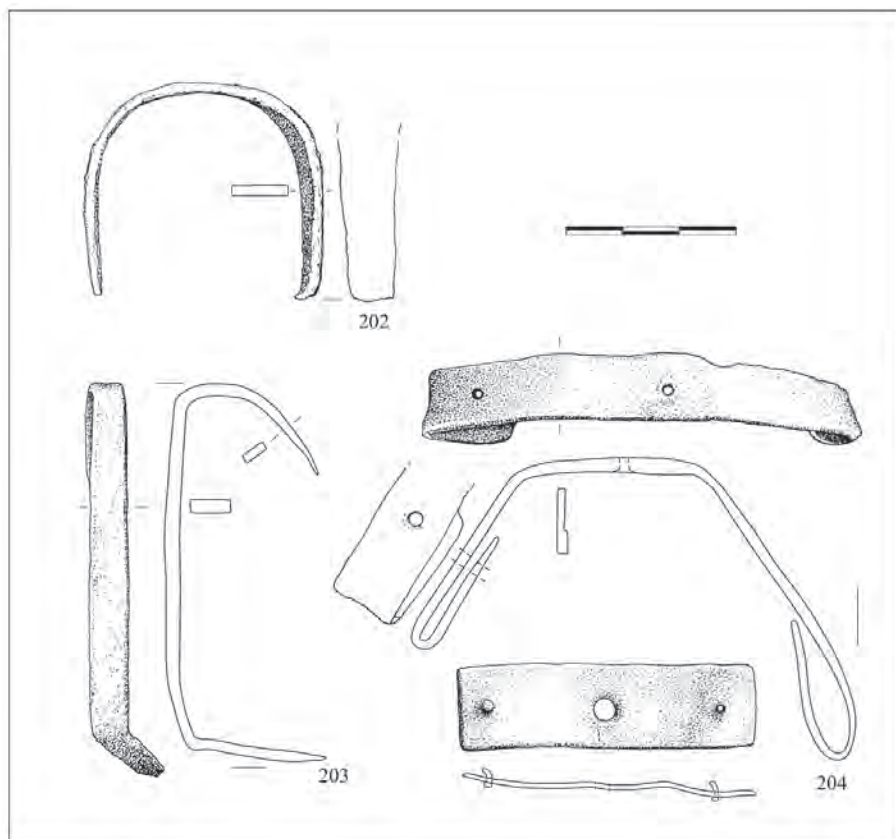
178). Dwa zabytki wykonane z pręta wzbudzają pewne wątpliwości (ryc. 179). Uszkodzony okaz mógł być w rzeczywistości skoblem, przedmiot z półokrągłym zagięciem zaś mocno przypomina nowożytne haki do mocowania rur.

K.W.

B. GWOŹDZIE

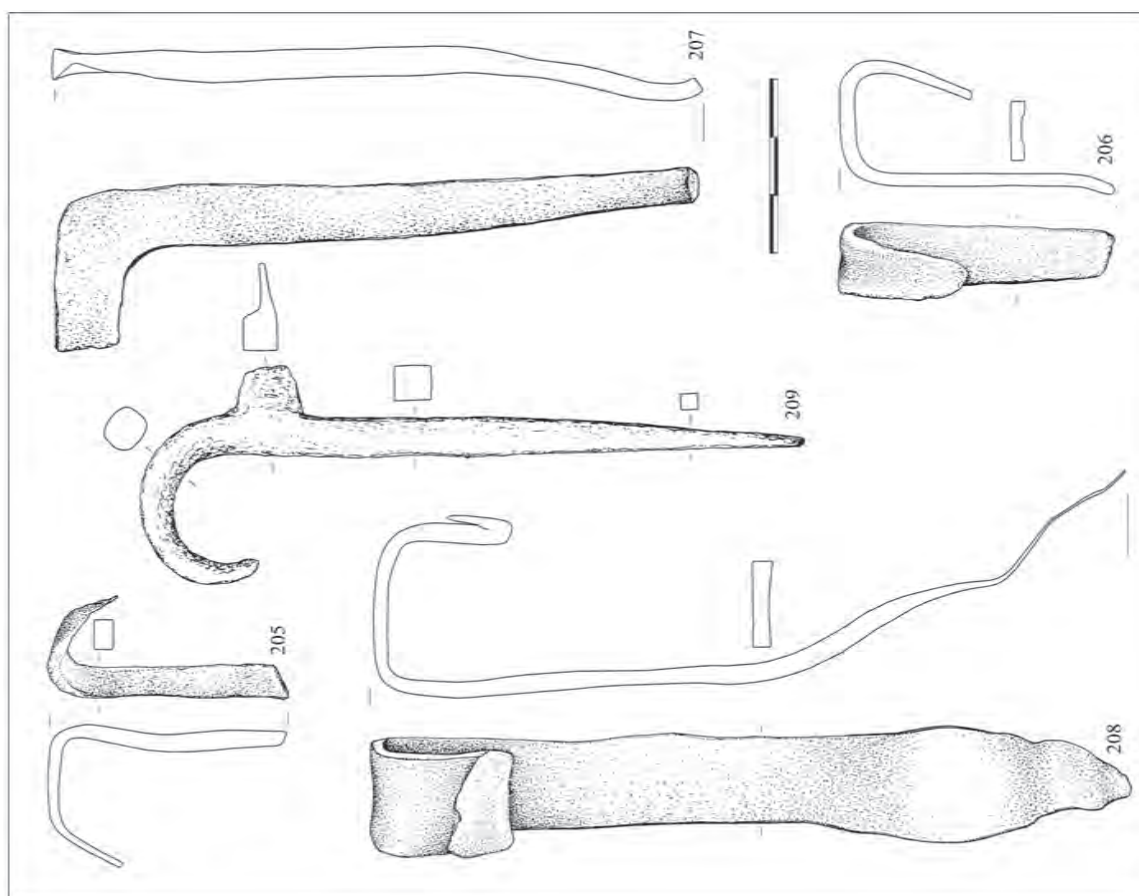
Na ulicach Wrocławia, głównie na ul. Szewskiej, znaleziono kilkaset gwoździ (ryc. 180). Stosunko-

wo wielu z nich nie udało się, ze względu na uszkodzenia, sklasyfikować. Dobrym punktem odniesie-

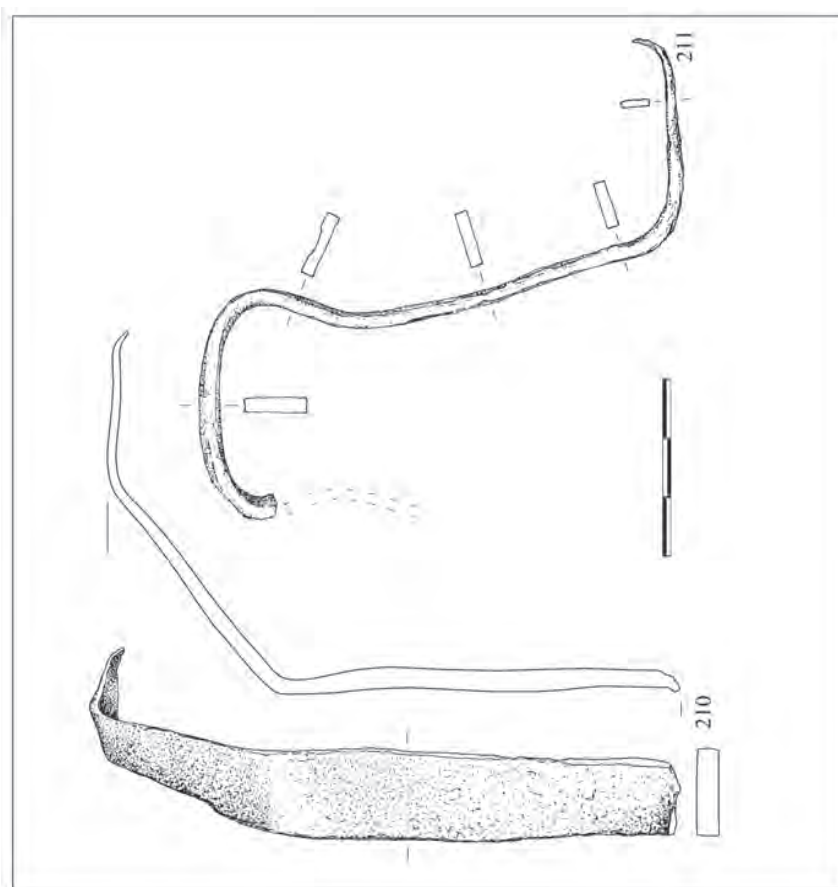

Ryc. 177. Wrocław, ul. Szewska. Obejmy. Rys. N. Lenkow

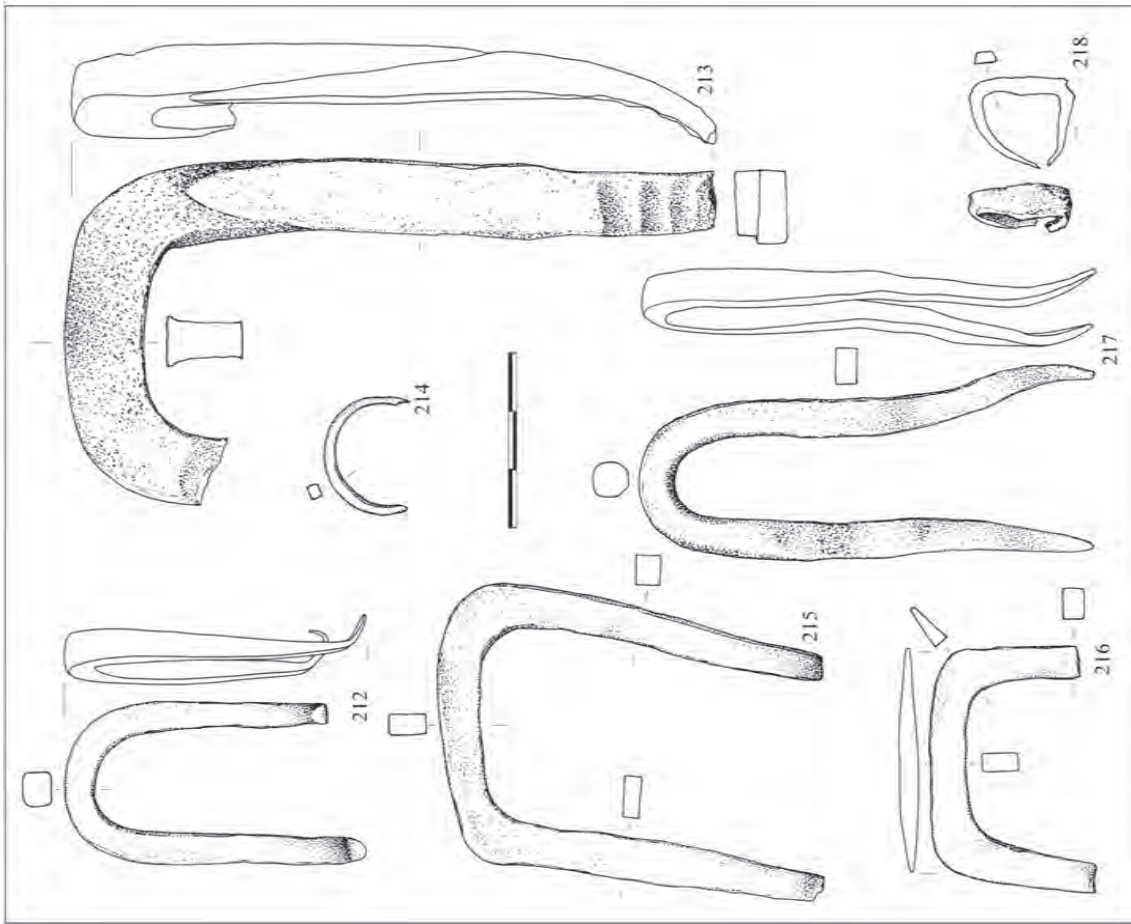
Fig. 177. Wrocław, Szewska St. Metal clasps. Drawing N. Lenkow

Ryc. 178. Wrocław, ul. Szewska. Haki. Rys. N. Lenkow
Fig. 178. Wrocław, Szewska St. Hooks. Drawing N. Lenkow

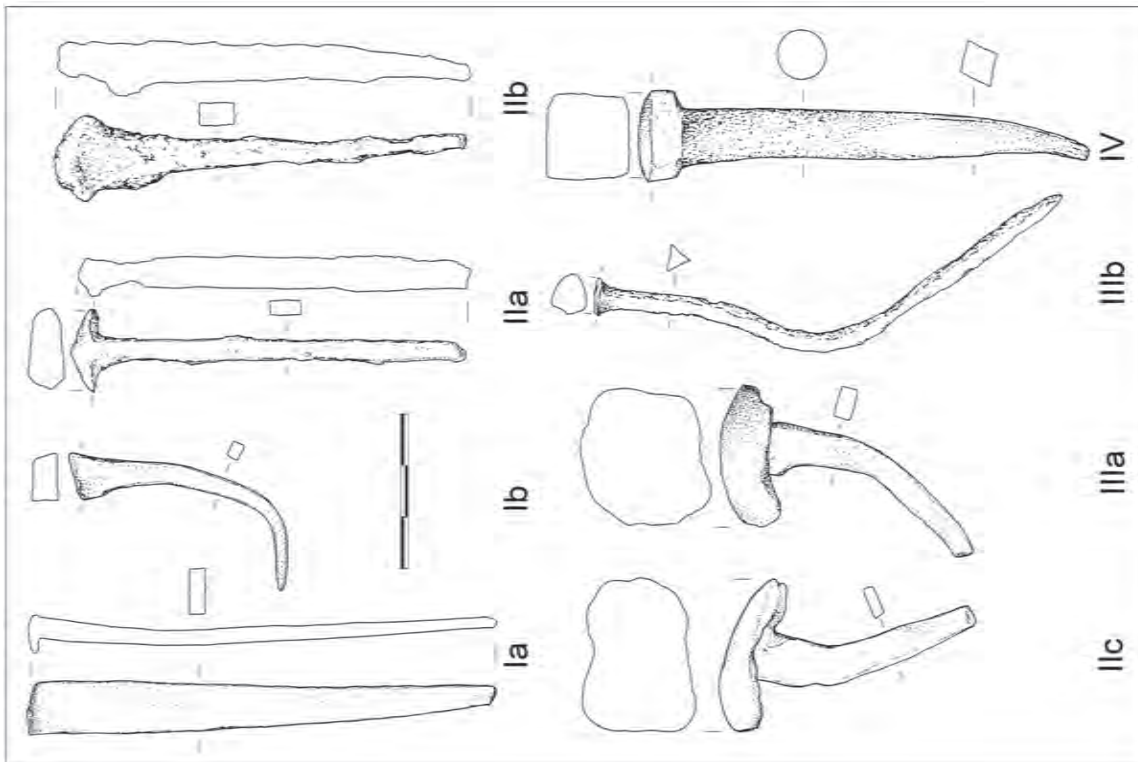

Ryc. 179. Wrocław, ul. Szewska. Haki (?). Rys. N. Lenkow
Fig. 179. Wrocław, Szewska St. Hooks (?). Drawing N. Lenkow

Ryc. 181. Wrocław, ul. Szewska. Skoble. Rys. N. Lenkow

Fig. 181. Wrocław, Szewska St. Staples. Drawing N. Lenkow

Ryc. 180. Wrocław. Formy gwoździ z ulic wrocławskich. Rys. N. Lenkow

Fig. 180. Small finds from the streets of Wrocław. Assorted nails. Drawing N. Lenkow

nia są zabytki z parceli przy ul. Więziennej, gdzie znaleziono wprawdzie nieporównanie mniej gwoździ, ale bardziej zróżnicowanych typologicznie.

Generalnie można wyróżnić egzemplarze z niewyodrębnioną i wyodrębnioną główką oraz gwoździe sztabkowate i prętowe. W grupie z niewyodrębnioną główką (typ I) wyróżnia się typ Ia z równomiernie poszerzającym się ku górze trzonem i Ib, w którym trzpień dodatkowo wyraźnie poszerza się przy samym końcu.

Wśród egzemplarzy z wyodrębnioną główką wydzielono typ II z owalną lub prostokątną główką. W typie IIa trzpień na całej długości jest równy, w typie IIb trzpień rozszerza się ku górze i przecho-

dzi łagodnie w główkę, a w typie IIc trzpień jest krótki, a główka ma znaczne rozmiary. Typ IIIa jest podobny do IIc, tylko główka ma kształt okrągły. Typ IIIb ma również okrągłą główkę, ale trzpień prosty, długi. Typ IV jest wyjątkowo masywny, a główka ma kształt kwadratowy.

Mimo pewnych odrębności między materiałem z działki przy ul. Więziennej i z ulic Wrocławia pewne prawidłowości są wyraźnie czytelne. W obu wypadkach zdecydowanie dominują gwoździe bez wyodrębnionej główki (typ I). Stosunkowo często na ulicach spotykamy też typ IIa (Więzienna typ II) i IIb (Więzienna typ III). Pozostałe formy są na tyle rzadkie, że trudno czynić jakieś sensowne porównania.

K.W.

C. SKOBLE, KŁÓDKI I KLUCZE DO KŁÓDEK

Drzwi do pomieszczeń gospodarczych, a także skrzynie zamykane były najczęściej za pomocą skobli (ryc. 181), wrzeciędza i kłódki (ryc. 182). Te ostatnie były często cynowane, co miało zapobiec

korozji. W późnym średniowieczu nadal dominuje typ kłódki cylindrycznej, znany z okresu wcześniejszego. Nieco dziwi brak wrzeciędzów, nie tak znów rzadkich na terenie działek.

K.W.

D. ZAMKI I KLUCZE DO ZAMKÓW

Drzwi do pomieszczeń mieszkalnych, ale także skrzynie zamykane były zamkami. Okucia dziurek do klucza wykonane były z żelaznej blachy (ryc. 183). Klucze były dwójakiego rodzaju. Masywne,

z uszkiem w kształcie karo, nierzadko zdobione (ryc. 184), oraz uformowane z blachy, z uszkiem okrągłym lub owalnym, sporadycznie zdobione (ryc. 185).

K.W.

E. INNE DROBNE OKUCIA

Trudno określić funkcję trzech drobnych okuć (ryc. 186), z których jedno – brązowe – ma bardzo

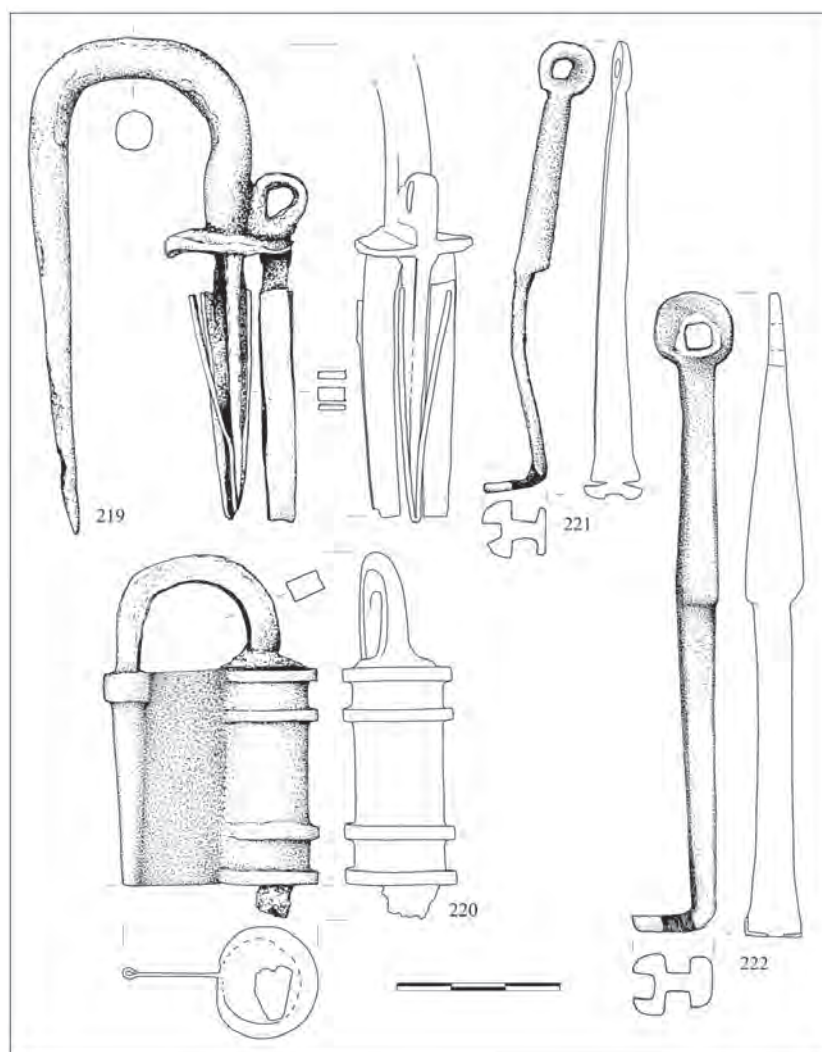
charakterystyczny wykrój (kat. 234).

K.W.

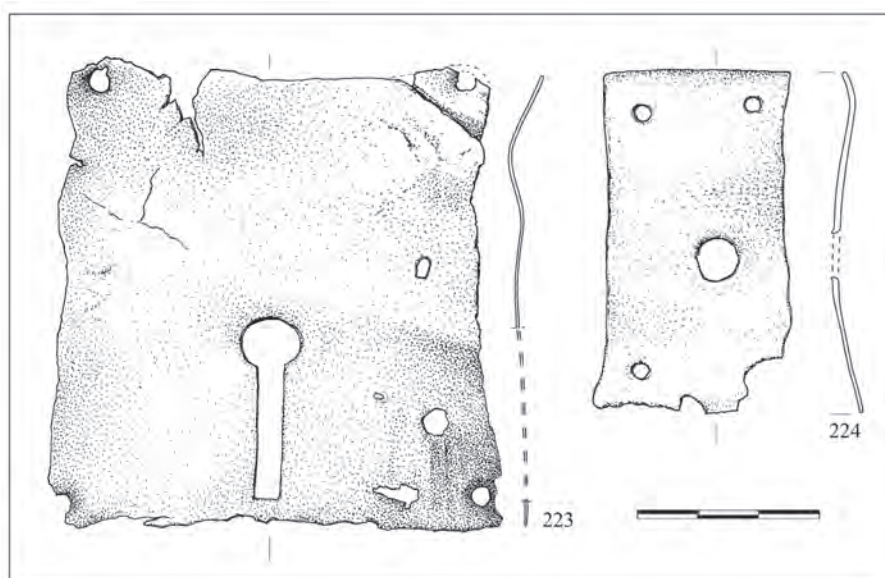
F. INNE ELEMENTY KONSTRUKCYJNE

W omawianym zbiorze mieszczą się kołki, dyble, szpunty, kliny, gonty, deski. W trakcie badań odkryto 25 zastrzonych na końcu kołków o długości 5,9–52 cm. W przekroju poprzecznym są czworokątne, owalne, koliste i półkoliste o wymiarach 0,65–6,8×0,5–5,4 cm, najczęściej 0,5×1,5 cm. W zależności od wymiarów używano ich do łączenia różnych elementów. Duża seria podobnych zabytków pochodzi z badań na Rynku wrocławskim (Wysocka 1999, s. 112–113). Przedmiot w postaci zwężającego się trzpienia, zakończonego na szerszym końcu pięcioboczną główką, uznano za dybel (ryc. 187:238). Odkryto pięć szpuntów, które pełniły zapewne funkcję zatyczek, o długości 3,9–7,3 cm i owalnym lub trójkątnym przekroju poprzecznym. Znaleziono również dwa niewielkie, czworokątne

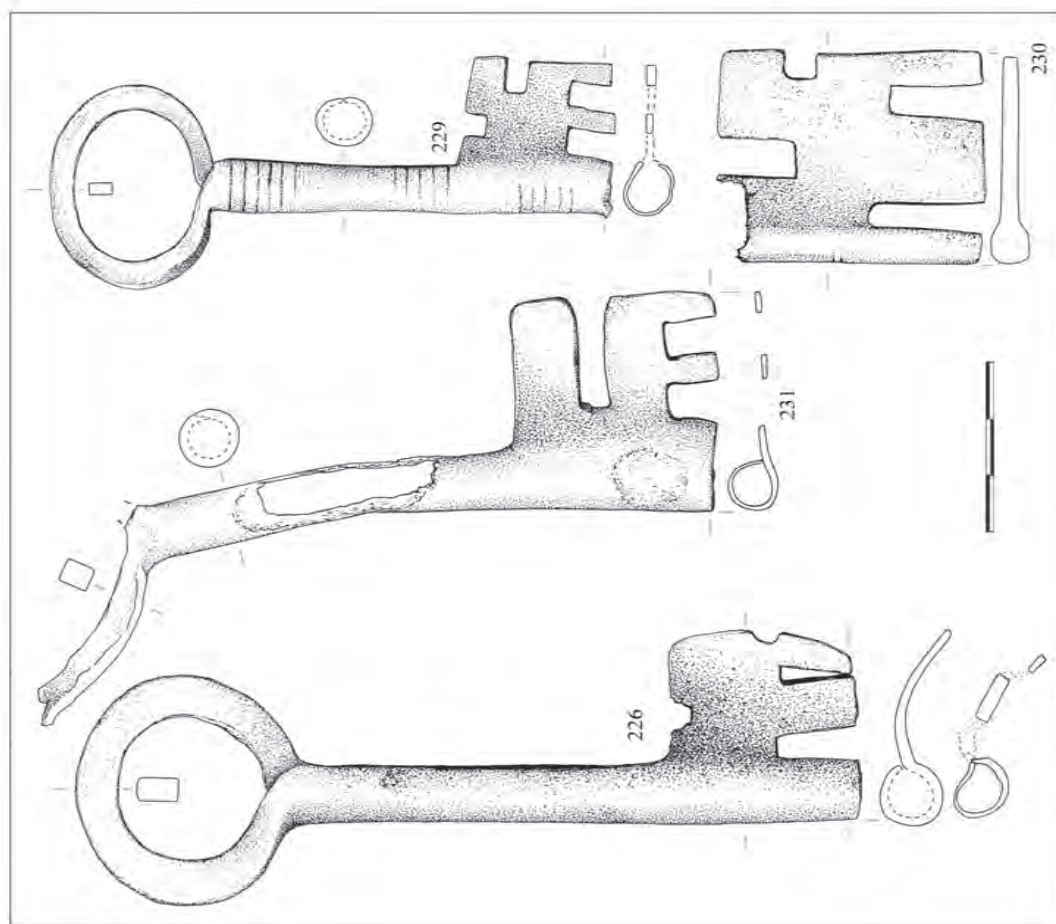
w przekroju kliny. Dwa fragmenty łukowato wygiętych drewnienek, z jedną krawędzią lekko pogrubioną, o grubości 0,7 cm, uznano za gonty. W średniowieczu i w okresie późniejszym dachy kryte gontem były bardzo popularne, do tego stopnia, że władze miast, aby zmniejszyć zagrożenie pożarowe, wydawały specjalne uchwały zakazujące używania drewnianych dachówek. W wielu regionach naszego kraju do dnia dzisiejszego zachowały się obiekty z analogicznym pokryciem dachowym. Gontów używano również do szalowania ścian budynków. W Opolu odkryto fragment gontu z końca X w. (Bukowska-Gedigowa, Gediga 1986). Podobny zabytek, datowany na późne średniowiecze, znaleziono na Rynku wrocławskim (Wysocka 1999, s. 117, tablica VII:13). Przedmioty określone jako nieukończone

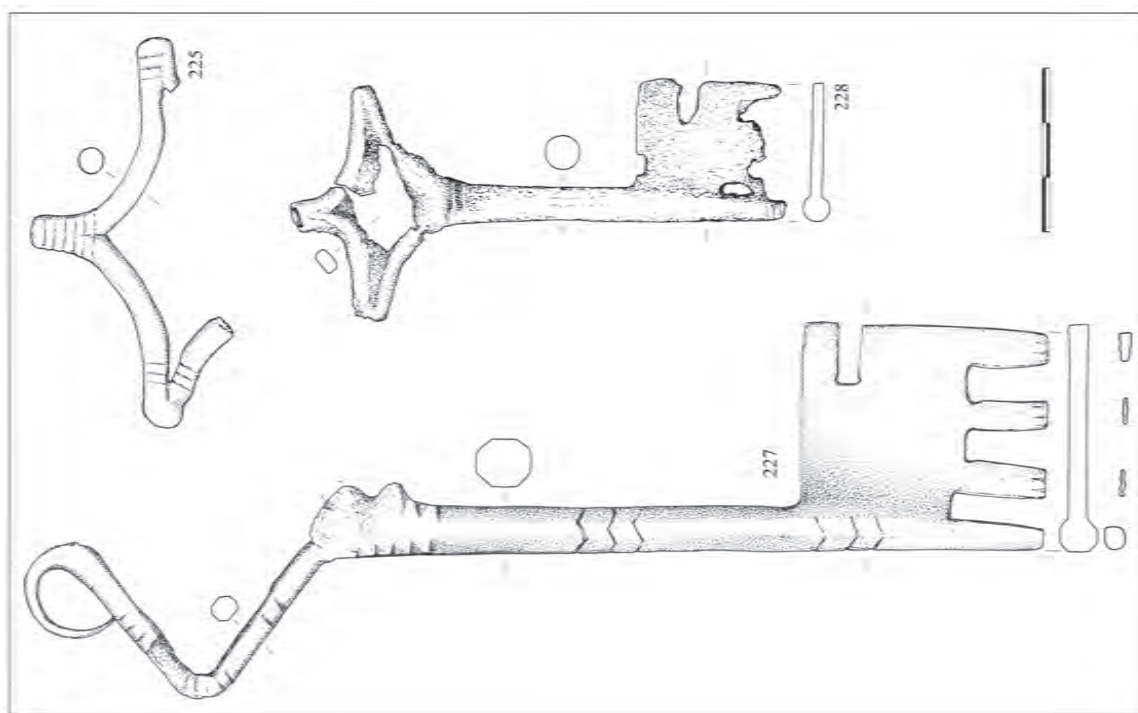
Ryc. 182. Wrocław, ul. Szewska. Kłódki i klucze do kłódek. Rys. N. Lenkow
 Fig. 182. Wrocław, Szewska St. Locks and keys. Drawing N. Lenkow

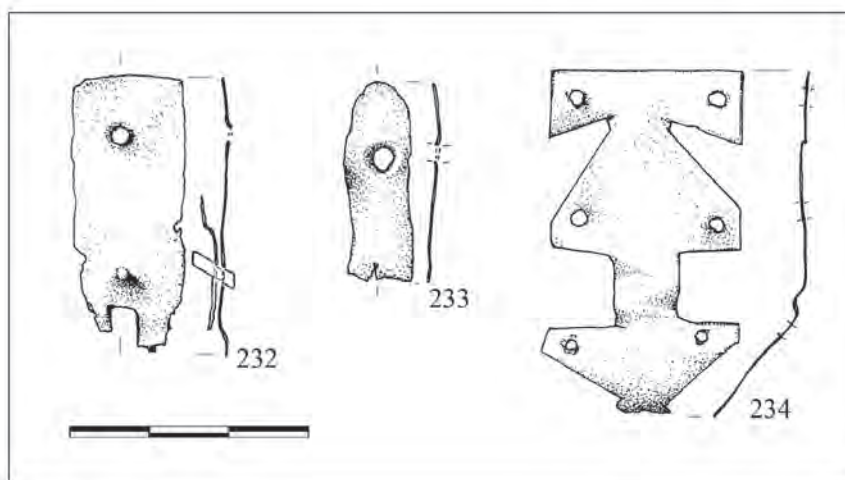
Ryc. 183. Wrocław, ul. Szewska. Okucia zamków. Rys. N. Lenkow
 Fig. 183. Wrocław, Szewska St. Lock fittings. Drawing N. Lenkow

Ryc. 185. Wrocław, ul. Szewska. Klucze do zamków. Rys. N. Lenkow
Fig. 185. Wrocław, Szewska St. Keys. Drawing N. Lenkow

Ryc. 184. Wrocław, ul. Szewska. Klucze do zamków. Rys. N. Lenkow
Fig. 184. Wrocław, Szewska St. Keys. Drawing N. Lenkow

Ryc. 186. Wrocław, ul. Szewska. Drobne okucia metalowe. Rys. N. Lenkow
Fig. 186. Wrocław, Szewska St. Small metal mounts. Drawing N. Lenkow

Ryc. 187. Wrocław, ul. Szewska. Przedmioty drewniane: 238 – kołek-gwóźdź; 306, 315, 317, 333 – łuczywka; 580 – fragment łopaty; 634 – półfabrykat rękojeści; a – przedmiot z wrębem; 635 – rękojeść. Fot. M. Konczewska
Fig. 187. Wrocław, Szewska St. Wooden finds: 238 – peg-nail; 306, 315, 317, 333 – chips; 580 – shovel fragment; 634 – roughout of a handle; a – wooden object with notch; 635 – haft. Photo. M. Konczewska

gonty wystąpiły na pl. Nowy Targ we Wrocławiu (Kaźmierczyk 1970, s. 469). Na uwagę zasługują również deski z tkwiącymi w nich gwoździemi metalowymi lub drewnianymi kołkami oraz dranie ze

skośnie ściętymi lub tylko ścienionymi końcami. Najprawdopodobniej wchodziły one w skład bliżej nieokreślonych konstrukcji drewnianych.

M.K.

11. PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z OŚWIETLENIEM I NIECENIEM OGNI (ZOB. ANEKS 12)

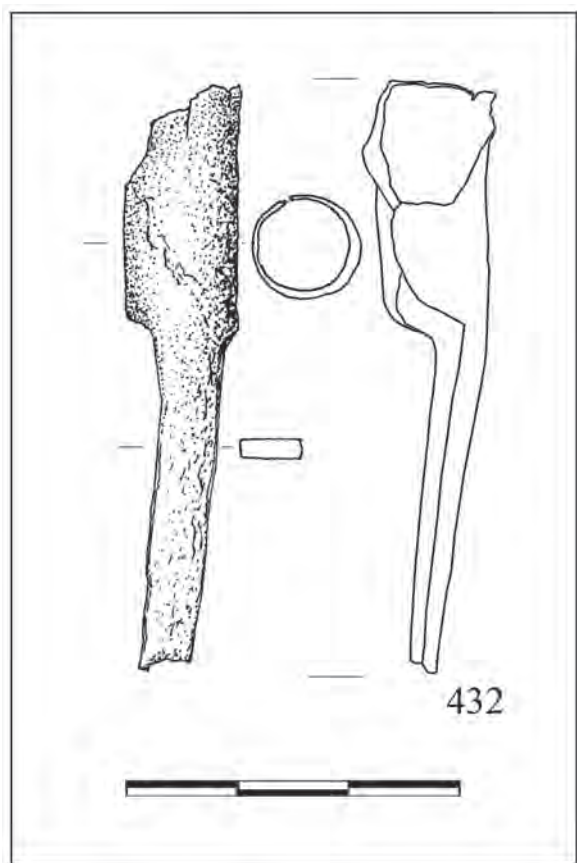
A. ŁUCZYWA

Odkryto 163 przedmioty interpretowane jako łuczywka (ryc. 187:306, 315, 317, 333). Są to drewnienka i szczapy sosnowe⁵¹ czworoboczne, trójkątne, owalne lub koliste, sporadycznie łódkowate w przekroju poprzecznym, noszące ślady okopcenia na jednym, rzadko na obu końcach. Długość naszych egzemplarzy wynosi 6,1–26,5 cm, najczęściej 8–13 cm, szerokość 0,7–4,2 cm, zwykle ok. 1,5 cm. Większość zabytków jest jednostronnie opalona na długości ok. 2–3 cm. Część z nich mogła pierwotnie pełnić inną funkcję, a dopiero wtórnie znalazła zastosowanie jako kawałek smolnego drewna. Tak duża liczba łuczywek może świadczyć o dużym za-

potrzebowaniu na oświetlenie, co nie dziwi, zważywszy na fakt, że odkryto je w nawarstwieniach zalegających w obrębie średniowiecznych ulic.

Analogiczne przedmioty odkryto we Wrocławiu m.in. w wykopach na ul. św. Katarzyny, gdzie datowano je na okres od przełomu X i XI do XIII w. (Kaźmierczyk 1966, s. 216, 333, ryc. 60:15, 65:12–15), na pl. Nowy Targ w nawarstwieniach z okresu od 2. poł. XI do 1. poł. XIV w. (Kaźmierczyk 1970, s. 395, 466, 513), na ul. Więziennej (Świątek 1999, s. 114–115), na Rynku (Wysocka 1999, s. 116, tablica VI:13–15). Łuczywka pochodzące z badań w ul. Szewskiej, Nożowniczej i Wita Stwosza wystąpiły w jednostkach stratygraficznych, których chronologię ustalono na XIII–XIV w. Najwięcej opalonych drewnienek odkryto w j.s. 5, datowanej na 1. poł. XIV w.

⁵¹ Analizę archeobotaniczną 15 łuczywek wykonał doc. Władysław Pyszyński.

B. ŚWIECAK

M.K.

Znikoma liczba przedmiotów związanych z oświetleniem jest na Śląsku dość zaskakująca (zob. Firszt 2000). Właściwie znamy ledwie kilka ułamków wiszących lampek szklanych, kilka glinianych kaganków i najprostsze formy, jak łuczywa i służące do ich przytrzymywania, także zresztą nieliczne, żelazne świecaki. Z ulic wrocławskich znamy jedynie łuczywa i ledwie jeden świecak (ryc. 188:432). Przedmiot ten może być traktowany jako prototyp kinkietu, a więc lampy mocowanej na ścianie.

K.W.

Ryc. 188. Wrocław, ul. Szewska (?). Świecak.
Rys. N. Lenkow

Fig. 188. Wrocław, Szewska St. (?). Candle grip.
Drawing N. Lenkow